

Kurčio vaiko teisė augti dvikalbiam

The Lithuanian translation of

“The right of the deaf child to grow up bilingual”

by François Grosjean

University of Neuchâtel, Switzerland

Translated by Mantrimas Danielius

This translation was made possible by a collaborative project between the University of Neuchâtel, Switzerland (Language and Speech Laboratory) and Gallaudet University (Signs of Literacy Program) and was funded by The Parthenon Trust and the Elysium Foundation.

Kurčio vaiko teisė augti dvikalbiam¹

François Grosjean
Neuchâtel universitetas, Šveicarija

Kiekvienas kurčias vaikas, nepriklausomai nuo jo klausos sutrikimo lygio, privalo turėti teisę augti dvikalbis. Mokėdamas ir vartodamas gestų kalbą ir žodinę kalbą (rašytinę ir, jei įmanoma, sakytinę), vaikas įgis visus pažintinius, kalbinius ir socialinius gebėjimus.

Ka reikia vaikui gebėti daryti su kalba

Kurčiam vaikui kalba reikalinga šiems tikslams:

1. Kuo anksčiau pradėti bendrauti su tėvais ir šeimos nariais. Girdintis vaikas paprastai išmoksta kalbą per kelerius pirmuosius gyvenimo metus, jei jis ją girdi ir suvokia. Kalba yra svarbi priemonė socialiniams ir asmeniniams ryšiams tarp vaiko ir jo tėvų susiformuoti ir tvirtėti. Kas tinka girdinčiam vaikui, taip pat taikytina ir kurčiam. Jis turi turėti galimybę bendrauti su savo tėvais natūralia kalba, kuo anksčiau ir visapusiškiau. Būtent per kalbą susiformuoja dauguma emocinių ryšių tarp tėvų ir vaiko.

2. Ugdyti pažintinius gebėjimus ankstyvojoje vaikystėje. Per kalbą vaikas ugdo pažintinius gebėjimus, kurie yra lemiami jo asmenybės vystymuisi. Tai įvairūs samprotavimo, abstrahavimo, įsiminimo ir kt. gebėjimai. Visiškas kalbos nebuvimas, nenatūralios kalbos priėmimas arba sunkiai suprantamos ar mokamos kalbos vartojimas gali turėti labai neigiamų pasekmių vaiko pažintiniam vystymuisi.

3. Pažinti pasaulį. Žinias apie pasaulį vaikas daugiausia įgyja per kalbą. Jam bendraujant su tėvais, kitais šeimos nariais, vaikais ir suaugusiais, duodama ir keičiamasi informacija apie pasaulį. Būtent šios žinios sudaro pagrindą tiems dalykams, kurių bus mokomasi mokykloje. Be to, pasaulio pažinimas lengvina kalbos supratimą; be šių žinių nėra tikro kalbos supratimo.

4. Visapusiškai bendrauti su aplinkiniu pasauliu. Kurčias vaikas, kaip ir girdintis, turi galėti visapusiškai bendrauti su žmonėmis, kurie yra jo gyvenimo dalis (tėvais, broliais ir seserimis, bendraamžiais, mokytojais, kitais suaugusiais). Bendravimas turi vykti pašnekovui ir situacijai tinkama kalba, kad būtų galima optimaliai keistis informacija. Kartais tai bus gestų kalba, kartais – žodinė kalba (viena iš jos formų), o kartais – abi šios kalbos pakaitomis.

5. Pritapti dviejose kultūrose. Per kalbą kurčias vaikas turi pamažu tapti tiek girdinčiųjų, tiek kurčiųjų pasaulio narys. Jis turi pritapti, bent jau dalinai, prie girdinčiųjų pasaulio, kuris beveik visada yra jo tėvų ir šeimos pasaulis (90 proc. kurčių vaikų turi girdinčius tėvus). Taip pat vaikas turi kuo anksčiau pradėti bendrauti su savo kitu – kurčiųjų – pasauliu. Vaikas turi jaukiai jaustis abiejuose šiuose pasauliuose ir gebėti kuo įmanoma labiau juose pritapti.

Dvikalbystė – vienintelis būdas šiems tikslams įgyvendinti

Dvikalbystė – tai dviejų ar daugiau kalbų mokėjimas ir reguliarus vartojimas. Gestų kalbos ir žodinės kalbos dvikalbystė kurčiam vaikui yra vienintelis būdas patenkinti savo poreikius, t. y. anksti pradėti bendrauti su tėvais, ugdyti pažintinius gebėjimus, pažinti pasaulį, visapusiškai bendrauti su aplinkiniu pasauliu ir pritapti girdinčiųjų bei kurčiųjų pasaulyje.

Kokia dvikalbystė?

Kurčio vaiko dvikalbystė apima kurčiųjų bendruomenės vartojamą gestų kalbą ir girdinčiųjų daugumos vartojamą žodinę kalbą. Pastarosios išmokstama rašytinė ir, jeigu įmanoma, sakytinė forma. Priklausomai nuo vaiko, šių dviejų kalbų vaidmuo gali būti skirtingas: kai kuriems vaikams dominuoja gestų kalba, kitiems – žodinė, dar kiti balansuoja tarp abiejų kalbų. Be to, įmanomi įvairūs dvikalbystės tipai, nes esama keletu kurtumo laipsnių, ir patys kalbiniai santykiai yra savaiame sudėtingi (keturios kalbos formos, dvi raiškos ir dvi

¹ Šis trumpas tekstas yra daugiamečių apmąstymų apie dvikalbystę ir kurčiuosius vaisius. Žmonės, supantys kurčius vaikus (tėvai, gydytojai, logopedai, pedagogai ir t.t.) dažnai nesuvokia, kad kurčias vaikas ateityje bus dvikalbis ir priklausys dviem kultūroms. Būtent šiems žmonėms skiriu šį rašinį. Už vertingas pastabas ir pasiūlymus norėčiau padėkoti šiems kolegoms ir draugams: Robbin Battison, Penny Boyes-Braem, Eve Clark, Lysiane Grosjean, Judith Johnston, Harlan Lane, Rachel Mayberry, Lesley Milroy, Ila Paransis ir Trude Schermer.

suvokimo formos ir t. t.). Taigi dauguma vaikų bus dvikalbiai ir dvikultūriai skirtingu lygiu. Šia prasme jie niekuo nesiskirs nuo maždaug pusės pasaulio gyventojų, gyvenančių su dviem ar daugiau kalbų (apskaičiuota, kad šiandien pasaulyje dvikalbių žmonių yra tiek pat, kiek vienakalbių, ar netgi daugiau). Kaip ir kiti dvikalbiai vaikai, jie vartos abi savo kalbas kasdieniame gyvenime ir įvairiu lygiu priklausys dviems pasauliams – šiuo atveju, girdinčiųjų pasauliui ir kurčiųjų pasauliui.

Koks gestų kalbos vaidmuo?

Gestų kalba turi būti pirmoji kalba (arba viena iš dviejų pirmųjų), kurią išmoksta stipriai sutrikusios klausos vaikai. Tai yra natūrali, visiškai susiformavusi kalba, užtikrinanti visavertį bendravimą. Kitaip nei žodinė kalba, gestų kalba kurčiam vaikui leidžia anksti pradėti visapusiškai bendrauti su tėvais, jeigu jie ją greitai išmoksta. Gestų kalba turi didelę reikšmę kurčio vaiko pažintiniam ir socialiniam vystymuisi, taip pat ji padeda jam įgyti žinių apie pasaulį. Be to, ji leidžia vaikui kultūriškai pritaipyti kurčiųjų pasaulyje (viename iš dviejų pasaulių, kuriems jis priklauso), vos tik jis pradeda su šiuo pasauliu bendrauti. Pagaliau gestų kalba palengvins žodinės kalbos – tiek sakininės, tiek rašytinės – mokymąsi. Gerai žinoma, kad pirmoji normaliai išmokta kalba – nesvarbu, žodinė ar gestų – labai padeda išmokti antrą kalbą. Pagaliau gebėjimas vartoti gestų kalbą garantuoja, kad vaikas gerai mokės bent vieną kalbą. Faktai rodo, kad, nepaisant didelių vaiko ir su juo dirbančių specialistų pastangų bei įvairių techninių pagalbinių priemonių, daugeliui kurčių vaikų labai sunku vartoti ir suprasti sakininę žodinę kalbą. Jeigu reikia kelerius metus laukti, kol kalbos bus pakankamai išmokta - o tokio lygio vaikas gali niekada nepasiekti – ir tuo metu jam nesuteikiama galimybė išmokti ir vartoti jo būtiniausius poreikius atitinkančią kalbą (gestų kalbą), tuomet kyla pavojus, kad vaiko vystymasis – tiek kalbinis, tiek pažintinis, tiek socialinis ar asmenybės – bus atsilikęs.

Koks žodinės kalbos vaidmuo?

Būti dvikalbiu reiškia mokėti ir vartoti dvi arba daugiau kalbų. Kurčio vaiko kita kalba bus žodinė kalba, vartojama tame girdinčiųjų pasaulyje, kuriam priklauso ir jis. Ši kalba – sakininė ir rašytinė – yra vaiko tėvų, brolių, seserų, visos giminės, būsimų draugų, darbdavių ir kt. kalba. Kai su vaiku kasdien bendraujantys žmonės nemoka gestų kalbos, jam svarbu vis tiek kažkaip bendrauti, o tai gali vykti tik žodine kalba. Be to, būtent ši kalba – rašytinė jos forma – bus svarbi priemonė žinioms įgyti. Dauguma dalykų, kuriuos mes mokomės – tiek namie, tiek mokykloje – perteikiama raštu. Kurčio vaiko būsimi akademiniai ir profesiniai pasiekimai daug priklausys nuo gero žodinės kalbos – rašytinės, ir, jei įmanoma, sakininės – mokėjimo.

Išvados

Leisti kurčiam vaikui išmokti dvi kalbas – kurčiųjų bendruomenės vartojamą gestų kalbą (kaip pirmąją, jeigu klausos sutrikimas stiprus) ir girdinčiųjų daugumos vartojamą žodinę kalbą – yra mūsų pareiga. Kad tai būtų pasiekta, vaikas turi palaikyti ryšį su šiomis dviem kalbinėmis bendruomenėmis ir jausti poreikį mokytis ir vartoti abi kalbas. Pasikliauti tik viena – žodine kalba, tikint šiuolaikine technologijos pažanga – tai tas pats, kas lažintis iš kurčio vaiko ateities. Taip kyla pavojus vaiko pažintiniam ir asmenybės vystymuisi ir ignoruojamas vaiko poreikis kultūriškai adaptuotis dviejuose pasauliuose, kuriems jis priklauso. Ankstyvas šių dviejų kalbų vartojimas suteiks vaikui daugiau garantijų, negu tik vienos kalbos, nepriklausomai nuo to, kas bus ateityje ir kuriame pasaulyje jis pasirinks gyventi (jei jis pasirinks tik kurį nors vieną). Niekas niekada nesigaili, kad moka kelias kalbas, tačiau tikrai gali gailėtis, kad moka per mažai, ypač jeigu ant kortos pastatytas jo vystymasis. Kurčias vaikas privalo turėti teisę augti dvikalbis, o mūsų atsakomybė yra jam padėti tai įgyvendinti.

Kiti autoriaus darbai

Grosjean, F. (1982). *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Grosjean, F. (1987). Bilingualism. In *Gallaudet Encyclopedia of Deaf People and Deafness*. New York: McGraw-Hill.

Grosjean, F. (1992). The bilingual and the bicultural person in the hearing and in the deaf world. *Sign Language Studies*, 77, 307-320.

Grosjean, F. (1994). Individual bilingualism. In *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Pergamon Press.

Grosjean, F. (1994). Sign bilingualism: Issues. In *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Pergamon Press.

Grosjean, F. (1996). Living with two languages and two cultures. In I. Parasnis (Ed.), *Cultural and Language Diversity: Reflections on the Deaf Experience* (pp. 20-37). Cambridge: Cambridge University Press.